

THE "DACIAN" WOLF

Nicolae Iuga

Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: The «Dacian Wolf» is the standard ensign that the ancient Dacian people used to hold up in warfare: a wolf's head with snake body. It is a well-known ensign both in its representation on the Trajan's Column in Rome and from some ancient historians' descriptions. The significance of these two totemic animals – the wolf and the snake – in the Dacian and Getae peoples' religion and mythology have also been studied by important contemporary historians, from Vasile Pârvan to Mircea Eliade.

This study follows our own original and hermeneutic hypothesis concerning the persistence of these symbols a long time after the Dacian people disappeared, being assimilated by the Romans, symbols which periodically appear in history as archetypes of the collective unconscious (as defined by C.G. Jung), thus examining the Christian legend of St. George killing the dragon (draco), and the establishment of the Order of the Dragon as a Christian military order at the beginning of the 15th century.

Keywords: wolf, dragon, C. G. Jung, Mircea Eliade, St. George, Order of the Dragon

1. Ubicuitatea geografică a lupului

Din punctul de vedere al habitatului, Lupul (*Canis lupus*) era – și încă mai este – foarte bine răspândit în toată emisfera nordică a globului terestru, a fost chiar cea mai răspândită specie dintre toate mamiferele de pe pământ. Singurul său prădător natural este tigrul (problema se pune doar în Asia), dar lupul a pierdut lupta inegală cu omul în unele zone precum America de Nord, Europa Occidentală, India sau Japonia, locuri în care specia este pe cale de dispariție sau chiar a dispărut, fiind vânată necontrolat până spre sfârșitul secolului XX.

Lupul este un vânător inteligent și feroce, caracterizat printr-o cooperare eficientă a indivizilor în cadrul unor mici grupuri (haite) bine organizate¹. La vânătoare, haita aplică o strategie de învăluire pe flancuri a prăzii și de conducere a acesteia, într-un unghi tot mai îngust, spre zone închise. Lupii au învățat să recunoască și să evite capcanele puse de către oameni pentru prinderea lor. Sunt capabili să alerge mult timp fără întreruperi și să parcurgă uneori până la 100 de km într-o singură noapte.

2. Ubicuitatea mitologică

Lupul nu este doar un mamifer răspândit în Europa, Asia și America de Nord, ci este în același timp prezent și în mitologiile vechi ale popoarelor care trăiesc pe aceste trei continente. Astfel, în mitologia nordică, vechi-scandinavă, lupul are semnificația unui strămoș mitologic și a unui erou războinic². În mitologia chineză, lupul – numit „lupul albastru ceresc” – este identificat cu steaua Sirius și este considerat strămoșul dinastiilor chineze și mongole. După cum observa și Mircea Eliade, „Faptul că un popor își trage denumirea etnică de la numele unui animal are întotdeauna o semnificație religioasă”³. În vechea Indie, în scrierea *Mahabharata*, este prezentat un războinic, Bhima, cu înfățișare înfricoșătoare, cu cap de om și trup de lup. La popoarele turcice, care de asemenea au migrat din Asia, „tatăl turcilor” este tot

¹ V. Cotta, M. Bodea, *Vânatul României*, Ed. Agrosilvică, București, 1969.

² http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/lupul-demon-infernal-i-c-l-uz-divin

³ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Gheorghis-Han*, ESE, București, 1980, p. 23.

un lup, atâta doar că – spre deosebire de China – este numit „lupul cenușiu”. În Kamciatka și în general la populațiile proto-siberinene, la fel ca și la vechii romani, lupoaica avea conotația fertilității sexuale. Anual, aici era confecționată o păpușă din paie reprezentând un lup, care urma să se „însoare” cu fetele nemăritate din sat⁴. La șamanii amerindieni, la nativii de pe continentul american pre-columbian, lupul semnifica devotamentul împins până la sacrificiul de sine. Datorită traiului în comun și a calităților pe care le au, în concepția amerindienilor lupii sunt conducători ai haitelor pe lumea aceasta, după cum conduc sufletele morților pe lumea cealaltă⁵. Tot astfel în mitologia greco-romană câinele monstruos Cerber – derivat al lupului – păzește cu strășnicie intrarea în Infern, permițând sufletelor omenesti doar să intre și nicidecum să iasă. Despre un războinic deosebit de viteaz și șef militar, la amerindieni se spunea că într-o viață viitoare sufletul său se va întrupa într-un lup. În mitologia persană, la fel ca și în cea romană, regele Cyrus al II-lea cel Mare (secolul VI î. H.) era să fie ucis de mic copil de către bunicul său, prin abandonarea într-o pădure, dar a scăpat cu viață, alăptat fiind de către o lupoaică.

În fine, în binecunoscuta legendă romană a lui Romulus și Remus lupoaica, în calitate de salvatoare și mamă hrănitore a celor doi copii mici, este asimilabilă de asemenea statutului de animal totemic și strămoș legendar al oamenilor. Tot la romani exista și sărbătoarea numită *lupercalia*, adică „sărbătoarea lupilor”. „Lupercul” era o divinitate lycamorfă a turmelor și a păstorilor, un fel de conducător al lupilor cu un rol ambiguu, el putea trimite lupii asupra turmelor să le prade, după cum putea și să-i rețină să nu atace turmele⁶. La fel cum în creștinismul primitiv românesc și în superstițiile în speță transmise până în secolul XX, Sf. Apostol Andrei (căruia i se atribuie creștinarea populațiilor de pe actualul teritoriu sud-estic al României) este considerat și „Andreiul lupilor”, un duh obscur care poate controla haitele de lupi să nu-i atace pe oameni și să nu atace oile și vitele țăranilor în perioada stabulației de iarnă. De aceea, în Maramureș până în urmă cu câteva decenii, în seara de Sânandrei (29 noiembrie) grajdurile vitelor și saivanele oilor erau afumate cu tămâie, se spunea un fel de rugăciune care nu se găsea în repertoriul creștin curent și pe grinda de sus a ușii grajdului se făcea semnul crucii cu un cărbune sau cu usturoi.

Lupercul roman mai era, totodată, și un simbol al fertilității turmelor. Sărbătoarea lupilor (*lupercalia*) se ținea la Roma anual între 13–15 februarie. Cei care oficiau cultul sacrificau o capră, consumau din carnea ei friptă și beau vin, apoi alergau goi pe străzi și loveau femeile întâlnite în cale cu fășii din pielea animalului sacrificat, lumea crezând că prin aceasta se provoacă fertilitatea femeliilor și li se asigură nașteri ușoare. Această sărbătoare a lupercaliilor a fost desființată de către papalitate abia pe la sfârșitul secolului V d. H., însă arhetipul ritualului ca simbol al dorinței sexuale și al fertilității a trecut în creștinismul catolic în sărbătoarea Sf. Valentin, sărbătorit la fel ca și lupercaliile tot pe la jumătatea lunii februarie, iar în cel răsăritean în sărbătoarea de Dragobete. În Roma antică, cu ocazia lupercaliilor se produceau și excese bahice și manifestări de libertinaj sexual, încât locurile unde prestau de obicei prostituatele (bordelurile) au ajuns să se numească „lupanare”.

3. Lycanthropul

Lycanthropia (în greaca veche: „lupul-om”) înseamnă capacitatea legendară a omului de a se transforma sau de a fi transformat în lup⁷. Poate fi privită și ca o tradiție totemică, întâlnită la unele populații primitive și intrată mai apoi în deprinderi și ritualuri simbolice, în

⁴ Idem, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/lupul-demon-infernal-i-c-l-uz-divin

⁵ <http://spiritliber.blogspot.ro/2011/06/astrologia-amerindiana.html>

⁶ Atanasie Marian Marienescu, *Cultul păgân și creștin. Sărbătorile și datinile romane vechi*, Ed. Saeculum, București, 2005.

⁷ Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

cadrul unor superstiții, de autodefinire a unor oameni care pretind că ar avea posibilitatea metamorfozării în lup.

În mitologia greacă este bine cunoscută legenda lui Lycaon, rege al Acardiei. Acesta, avându-l ca oaspete la masă pe Zeus însuși, i-a oferit acestuia carne de om, pentru a verifica dacă Zeul știe ce mănâncă sau nu, respectiv dacă este omniscient sau nu. Zeus s-a mâniat cumplit și l-a metamorfozat pe Lycaon în lup. Dar această legendă are un rol paradigmatic. Potrivit altor mituri subsumate legendei lui Lycaon, referitoare tot la Arcadia, aici ar fi existat obiceiul ca un băiat din familie să fie selectat spre a fi un viitor războinic redutabil și dus la marginea unui lac. Acolo se dezbrăca, își lăsa hainele în acel loc și traversa lacul înot, apoi dispărea în sălbăticie și se transforma în lup. Trăia ca lup printre lupi timp de opt ani după care, dacă în acest timp nu a murit și dacă s-a abținut să mănânce carne de om, atunci îi era îngăduit să se reîntoarcă la lac, îl traversa înot înapoi, își lua hainele și se transforma din nou în om, fiind acuma cu opt ani mai bătrân, deci adult în toată puterea. Acest ritual este centrat pe două gesturi simbolice, dezbrăcarea / îmbrăcarea și traversarea apei, care marchează transmutarea din om în animal și înapoi din animal în om. În realitate era vorba de un rit de inițiere războinică. La întoarcere, tânărul care a fost lycanthrop era deja un războinic oțelit, mai puternic și mai bun decât ceilalți războinici, care a învățat o strategie nouă de luptă, din modul de comportare al lupilor la vânătoare. O inițiere analoagă serviciului militar de mai târziu.

Firește că străvechea tradiție totemică a lycanthropiei nu a putut să fie asimilată în gândirea creștină, prea era lucrul dracului. Pe de altă parte, creștinismul s-a văzut confruntat cu persistența acestui arhetip în mentalitatea populară până în Evul Mediu târziu și atunci a fost nevoit să-l respingă cu violență, respectiv să-l transfere în zona forțelor malefice. Explicația era fie că unii oameni se puteau transforma în lupi, din voință proprie, prin metode vrăjitoarești și colaborare cu diavolul, fie că anumiți oameni care au comis păcate infamante erau transformați în lupi de către Dumnezeu, drept pedeapsă. S-a mers până acolo, încât o autoritate teologico-filosofică de talia Sfântului Toma de Aquino să susțină, vis-à-vis de lycanthropie, că nu doar Dumnezeu, ci chiar și îngerii și demonii îi pot pedepsi pe oameni, transformându-i în animale („*Omnes angeli, boni et Mali, ex virtute naturali habent potestatem transmundi corpora nostra*”)⁸.

Prin secolele XV–XVI, Inchiziția Catolică s-a văzut pusă în situația să soluționeze o mulțime de procese de vrăjitorie, în care erau pe rol cazuri de lycanthropie, cunoscute sub denumirea din franceza medievală de „Le Loup Garou”. Narațiunea invariabilă a faptului era că în anumite zone bântuia un lup neobișnuit de mare, care ataca, ucidea și mânca oameni pe timp de noapte. În confruntarea cu lupul, uneori oamenii reușeau să scape și să rănească animalul într-un fel sau altul, pentru ca apoi, la lumina zilei, să aibă surpriza stupefiantă de a recunoaște rănille respective pe trupurile unor cunoscuți, bărbați sau femei din localitate. Dați pe mâna Inchiziției, aceștia recunoșteau sub tortură că, în mod periodic, prin vrăjitorie, se transformau în lupi. Erau inevitabil condamnați la moarte și arși pe rug.

4. Moroi, strigoi, vârcolaci

Tradiția românească a vârcolacului preia ceva și din vechea temă grecească a lycanthropiei, dar ajunge totodată să fie destul de mult diferită de aceasta. Avem aici, în zona nord-dunăreană, mai multe duhuri rele, sub denumiri, înfățișări și atribute diferite. Avem *moroi*, care pot fi activați și, respectiv alungați prin vrăji sau descântece, duhuri răufăcătoare fără un chip anume, care se mărginesc să ia laptele de la vaci, care vampirizează așadar nu sângele omului, ci resursa lui alimentară de bază. Apoi *strigoi*, duhuri malefice mai periculoase decât moroi, care pot pricinui oamenilor rele mai mari și mai diversificate. Dacă cuvântul „moroi” vine probabil din slavona veche, după cum susțin lingviștii („mora”

⁸ <https://lakeoftears.wordpress.com/tag/licantropie>

însemnând vrăjitoare), în schimb „strigoii” este latin. Striga (*Tyto alba*) este o pasăre mare nocturnă, o specie de bufniță cu partea anterioară colorată în alb și cu cearcăne negre în jurul ochilor fosforescenți, observabilă noaptea ca o fantomă care „strigă”, care scoate pe întuneric puternice țipete ascuțite, considerate rău-vestitoare. Erau expuși la riscul să devină moroi sau strigoii copiii care au murit nebotezați, cei născuți cu anumite malformații sau defecte, cu semne rele, răufăcătorii care au murit executați etc. – în genere spirite ale morților care nu se puteau odihni, care nu puteau și nici nu aveau cum să intre în împărăția cerurilor.

Cu vârcolacul lucrurile stau diferit față de moroi și strigoii. Vârcolacul este și el sufletul unui om care întrunește condițiile nefericite pentru a deveni strigoii, dar care nu rămâne o simplă fantomă ci se întrupează într-un monstru înspăimântător. Vârcolacul nu are o reprezentare concretă a unui animal precis determinat și nici o etimologie sigură. În varianta paleoslavă sud-dunăreană, vârcolacul ar însemna un animal fabulos, care are pe cap „păr de lup” („vilk” + „dlak”). În varianta latină vulgară, considerată de către noi ca fiind cea mai probabilă, vârcolacul („vermis” + „colacius”) este monstrul cu trup de șarpe (vierme)⁹ și cap de lup, care se încolățește în jurul lunii și o „mănâncă” periodic, ceea ce explică mitologic succesiunea fazelor lunii, scăderea și creșterea luminozității aparente a astrului nopții, precum și eclipsele accidentale de soare. Sau este suficient ca, din cauza unor suspensii atmosferice, luna să aibă o culoare roșiatică, pentru ca în mitologia românească să se creadă că aceasta a fost încolțită de către vârcolac și că sângerează din acest motiv. Așadar, un monstru care nu vampirizează doar sângele oamenilor, ci chiar și lumina lor. În tot cazul, creatura fantastică numită vârcolac este parțial lycamorfă – are adică ceva din ființa lupului, capul de lup, animalul totemic al strămoșilor noștri daco-geți – și parțial serpentimorfă, drăcească, având trup de balaur. Și mai are o forță colosală, cosmică, fiind capabilă de a oculta lumina emisă de luminătorii mari puși de Dumnezeu pe cer.

Arhetipul vârcolacului a degenerat mult de la reprezentările primitive, originare până în prezent. În folclorul din vremurile mai apropiate de noi sau chiar din zilele noastre, inclusiv în filmele zise „horror”, vârcolacul este prezentat tot în stil medieval, ca un om obișnuit în viața cotidiană, dar care în anumite nopți cu lună plină nu se poate sustrage transformării pentru câteva ore în „om-lup”, o bestie crudă și sanguinară, având cel puțin canini de lup și o forță fizică ieșită din comun, care vânează și ucide tot ce îi iese în cale, chiar și animale mari și deosebit de puternice, precum boii sau mistreții, spre a le suga sângele. În general nu atacă omul, dar dacă este cumva rănit de către vreun om în timpul nopții, în ziua următoare respectivul vârcolac, redevenit cetățean obișnuit, poate fi văzut cum este dus cu ambulanța la spital, pentru a i se acorda îngrijiri medicale¹⁰.

5. Dacii și lupii

După Strabon (63 î. H. – 21 d. H.), renumit istoric și geograf din antichitate, dacii s-au numit mai întâi „davi” sau „daoii”, adică lupi¹¹, tradiție valorificată și de către istoricul român al religiilor Mircea Eliade, care pleacă de la observația că „daos” era numele frigian al lupului¹². Navigatorii greci din antichitate, care străbăteau cu corăbiile Marea Neagră, au botezat locul de la vărsarea Dunării în Marea Neagră (portul Chilia de azi) „Lyko-stoma”, adică Gura Lupului. Dacii se numeau ei înșiși lupi, în sensul că ei sunt asemeni lupilor, pentru că îi imită pe lupi – spune același Strabon – trăind ca și lupii din pradă (*lupos imitentur raptu viverent*). Dacii se transformau apoi și ritualic în lupi¹³, punându-se astfel sub protecția zeului-lup. Mai mult decât atât, transformarea ritualică a războinicului în fiară însemna și o

⁹ În Maramureș, pentru a denumi șarpele a fost conservat până în a doua jumătate a secolului XX arhaismul din latina, vulgară fosilizat în limba română, de „vierme”, pronunțat ca regionalism „zerme” sau „zierme”.

¹⁰ <http://www.secretelefemeilor.ro/misterul-oamenilor-varcolaci.html>

¹¹ Strabon, *Geografia*, vol. II, Ed. Științifică, București, 1974, p. 239.

¹² Mircea Eliade, op. cit., p. 21.

¹³ Idem, p. 25.

schimbare radicală de comportament. Odată îmbrăcat cu blana de lup, războinicul nu mai avea nimic omenesc, nu se mai simțea legat de legile și obiceiurile oamenilor, devenea un luptător de temut, feroce și invincibil, care nu se temea de moarte și era stăpânit de un soi de „nebulie eroică” (*furor heroicus*).

Arma acestor războinici arhaici era o măciucă foarte mare și grea, cu care se putea doborî și un bou¹⁴ și care a rămas multă vreme, în paralel cu modernizarea militară, arma tradițională a țăranilor români și a păstorilor, iar pe măsură ce au fost inventate arme mai perfecționate și mai eficiente, măciuca (bâta) a devenit un instrument simbolic și cultural, precum în jocul călușarilor.

Au existat și alte civilizații care aveau ca simbol și stindard militar dragonul de acest tip, adică șarpele cu cap de lup. Mircea Eliade îl citează pe istoricul german Franz Altheim (1898-1976), care menționează că o pictură murală din Turkestan reprezintă un dragon cu cap de lup, stindard răspândit în vechime în nord-vestul Iranului și în Armenia de azi. De asemenea se știe și faptul că unele triburi germanice care, în migrația lor din Antichitatea târzie și Evul Mediu timpuriu au traversat Europa pe la nord de Imperiul Roman, aveau ca stindard dragonul cu cap de lup, împrumutat foarte probabil de la daci, după cum triburile germanice care s-au confruntat cu legiunile romane au împrumutat de la romani acvila, vulturul, rămas ca simbol național germanic până în ziua de azi. La germanici, la fel ca și la români, din vechime și până azi este prezentă tema onomastică a lupului, adică obiceiul precreștin ca oamenilor să li se dea la botez în mod frecvent numele de Wolf sau Wulfina și, respectiv Lupu sau Lupa. În Maramureș, până pe la mijlocul secolului trecut, copiii mici care se îmbolnăveau erau salvați de către părinți nu prin prezentare la medic, ci prin vânzare și răscumpărare rituală, apoi erau re-botezați cu numele de Lupu sau Lupa, după care (se credea) scăpau cu viață din această cauză și deveneau mai rezistenți la boli și erau feriți de tot felul de primejdii¹⁵. Prezența simbolisticii dragonului cu cap de lup la aceste popoare aparent atât de îndepărtate înseamnă, după același Mircea Eliade, că ar fi vorba de un fond mitologic indo-european comun pentru iranieni, daci și germanici¹⁶.

6. Stindardul dacilor

Potrivit reprezentărilor săpate în piatră pe Columna lui Traian, precum și diferitelor alte izvoare arheologice, stindardul dacilor, numit și dracon sau drac (în greaca veche, „dracon” însemnând șarpe sau balaur), artăta în felul următor. Avea forma unui cap de lup cu gura deschisă, confecționat din metal, bronz sau aramă, care se continua cu un corp de șarpe sau balaur, din material textil sau din piele, care se umfla în bătaia vântului și care, din goana calului, alcătua o flamură serpentiformă orizontală¹⁷. Capul de lup era fixat într-o sulită și era purtat de către călăreții daci numiți draconari. În interiorul capului de lup se afla un dispozitiv care se îngusta treptat, prevăzut la capăt cu un fluier, crescând astfel forța curentului de aer și care scotea un șuierat puternic, asemănător cu urletul lupilor, îngrozind dușmanul.

Atestarea certă a acestui stindard în legătură cu dacii se află în peste 20 de imagini sculptate pe unele metope ale Columnei lui Traian, în special în scenele de luptă, în preajma unor fortificații dacice sau a unor căpetenii de rang înalt din rândul dacilor. În cel puțin două cazuri, reprezentarea stindardului pe Columnă este legată și de persoana regelui Decebal. Reprezentări ale stindardului dacilor mai apar și printre prăzile de război sculptate la baza

¹⁴ Ibidem, p. 28.

¹⁵ Dumitru Iuga, *Studii și alte scrieri*, Editura Cybela, Baia Mare, 2015, p. 92.

¹⁶ Mircea Eliade, p. cit., ibidem, p. 29.

¹⁷ Vasile Pârvan, *Getica*, Ed. Meridiane, București, 1982, p. 293.

Columnnei¹⁸. Există însă și izvoare scrise, deosebite de prețioase, cu prezentări exacte și amănunțite ale draconilor purtați în triumf la Roma, cum ar fi sugestivă descriere a istoricului roman Ammianus Marcellinus. Împăratul Constantius mergea într-o trăsură de aur, iar „de jur împrejur fluturau, țesuți pe pânză de purpură și atârnați în vârful sulitelor aurite, dragonii cu gurile căscate, care în bătaia vânturilor șuierau, răsucindu-și furioși cozile”¹⁹.

Mai sus, am văzut legătura lupului cu dacii, lupul fiind un animal totemic, simbolic al acestui popor. Dar stindardul dacilor reprezintă un cap de lup cu corp de șarpe. De ce șarpele este conexasă cu lupul în stindardul dacic și nu o altă vietate, reală sau fantastică? Explicația ar fi că, în mentalitatea dacilor șarpele, la fel ca și lupul, avea o funcție magică și era înzestrat cu anumite atribute ale sacralității. Dacii aveau o credință puternică în nemurirea sufletului, iar șarpele, ieșind din crăpăturile stâncilor și din felurite găuri aflate în pământ, era văzut ca un mesager al morților din lumea de dincolo, pentru cei aflați aici pe pământ. Era ca o divinitate chtoniană, tenebroasă, cu o funcție psychopompă asemănătoare cu cea a lui Hermens.

În opinia lui Vasile Pârvan însă, șarpele din compoziția draconului dacic ar avea o cu totul altă simbolistică. Anume este vorba de un șarpe cu pene, înaripat, la fel ca și zeul suprem al aztecilor, așadar un „demon al văzduhului”, iar nu un șarpe subpământean. Cu privire la demonul văzduhului, Pârvan arată că: „Mitologia populară românească a păstrat până azi sub numele slav de ‘zmeu’ vechiul concept dacic al demonului serpentiform, care zboară prin văzduh”²⁰. Pârvan asimilează șarpele din stindardul dacic divinităților uraniene din cultul mithraic, care sunt zoomorfe și stăpânesc uraganul. Trupul de șarpe care se zbate în bătaia vântului este imaginea însăși a furtunii, iar zeul suprem care dezlănțuiește uraganul este zeul trăznetului.

7. Arhetipuri ale inconștientului (a): balaurul Sfântului Gheorghe

După cum se știe Creștinismul, încă de la începuturile sale, a asimilat multe reprezentări și practici păgâne pe care le-a resemnificat, cărora le-a dat o semnificație creștină, pe care le-a „creștinat”. Lista acestor elemente pre-creștine asimilate în creștinism este impresionantă și nu este scopul nostru să prezentăm aici un inventar în acest sens. Lupul din stindardul dacilor a constituit însă o problemă pentru creștinismul primar din acest punct de vedere, al nevoii de asimilare, pentru că nu putea fi asimilat. După părerea noastră, impedimentul l-a constituit în primul rând șarpele sau balaurul din alcătuirea stindardului, datorită puternicului presigiu malefic pe care această reptilă îl are în Biblie, atât în Vechiul cât și în Noul Testament. În Vechiul Testament, încă de la facerea lumii, prin Șarpe intră în lume viclenia, minciuna, amăgirea, ispitirea și căderea primilor oameni în păcat, un păcat teribil, care modifică radical statutul ontologic al omului, acesta devenind muritor. Dumnezeu Însuși îl blesteamă pe Șarpe și instaurează o dușmănie de nestins între seminția Șarpelui și seminția femeii (*Fac.*, III, 14-15). Deci, Șarpele este o ipostaziere a spiritului melefic, este diavolul însuși ca „tată al minciunii” (*In*, VIII, 44) și devine izvorul tuturor relelor de pe pământ. Așadar, imposibil de creștinat.

În Biblie ne întâlnim cu ideea de „șarpe” în două ipostaze diferite, șarpele fiind numit cu doi termeni diferiți. Întâi avem șarpele Vechiului Testament, amăgitorul Evei, apoi în Noul Testament avem un îndemn enigmatic al Mântuitorului Însuși: „Fiți înțelepți ca șerpii...” (*Mt.*, X, 16), pasaj care (în context) îndeamnă probabil la o anumită prudență, împinsă până la viclenie. În aceste locuri, șarpele este numit cu cuvântul grecesc „ophis”, fără ca ființa acestuia să aibă o descriere anume. În al doilea rând, tot ca spirit malefic, șarpele mai apare și

¹⁸ Liviu Mărghitan, Mioara Turcu, *Mărturii arheologice referitoare la stindardul geto-dacilor*, în *Thracodacica*, 2001, 22, nr. 1-2, pag. 213-221.

¹⁹ Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, trad. David Popescu, ESE, București, 1982, p. 125.

²⁰ Vasile Pârvan, *Getica*, ed. cit., p. 294.

în Apocalipsă, dar aici este descris ca un monstru fabulos teriomorf, de dimensiuni cosmice, și este numit cu un alt cuvânt grecesc, anume „dracon” (care l-a dat în românește pe „dracul”, atât de familiar nouă), cuvânt tradus în Biblie nu prin „șarpe”, ci prin „balaur”. Balaurul („dracul”) din Apocalipsă arată astfel: „Iată un Balaur mare, roșu ca focul, având șapte capete și zece coarne, și pe capete șapte cununi împărătești. Și coada lui trăgea după sine a treia parte din stelele cerului, pe care le-a aruncat pe pământ” (*Apocalipsa*, XII, 3-4), imagine continuată cu alte amănunte, în alte descrieri contextuale.

Desigur, șarpele care intra în compunerea stindardului dacic nu era șarpele comun („ophis”), ci era un balaur („dracon”), după cum și Vasile Pârvan observa că în stindard avem un șarpe cu pene, adică un balaur sau un zmeu²¹. De altfel, romanii înșiși numeau stindardul dacilor, compus din cap de lup și trup de balaur, cu cuvântul grecesc „dracon”, nu cu latinul „serpens”, iar pe călăreții care goneau cu draconii ridicați deasupra capului, de scoteau acel șuierat amenințător binecunoscut, cu rol apotropaic, îi numeau „draconari”²². Apoi, în creștinismul vechi românesc, „draconul” a devenit pur și simplu „dracul” și a ajuns să-l semnifice exclusiv pe diavol, pe răul absolut personificat.

După cum am arătat mai sus, creștinismul primar a „creștinat” multe elemente de cult și simboluri păgâne, dar șarpele sau balaurul dacic nu putea fi creștinat nicidecum, dar nici nu putea fi lăsat să supraviețuiască în pace în interiorul creștinismului, fiindcă acesta era însăși personificarea răului, întruchiparea diavolului. Atunci „draconul” dac a fost transformat în „dracul” din imaginarul colectiv creștin. Atunci (prin secolele III–IV d. H.), creștinismul a efectuat o bruscă și evidentă răsturnare de paradigmă. Anume, draconul dac, respectiv călărețul purtând în vârful unei sulite balaurul cu cap de lup, precum și cavalerul trac (reprezentat mai mult în ipostaze cinegetice) au fost transformați, printr-o operație de inversare și falsificare simbolică extrem de simplă, în Sfântul Gheorghe ucigând balaurul²³.

S-a produs o răsturnare nu doar simbolică, ci chiar și în plan fizic, a fost suficient ca militarul călăreț să fie reprezentat ca având stindardul cu balaurul răsturnat spre pământ, iar capul său să primească o aură de sfânt. „Draconul” dacic ca stindard real purtat în războaie a fost transformat treptat într-un „dragon” în general, într-un balaur fabulos, însă fără capul de lup, pentru că menținerea capului de lup în imaginea negativă în care balaurul este ucis de către sfântul creștin ar fi întâmpinat probabil rezistență din partea populației autohtone, urmașă a vechilor daci. Dragonul ca simplu balaur proteic, polimorf și politrop, devine în acest fel un simbol al întunericului subpământean, al forțelor obscure și tenebroase, dracul în persoană, care nu mai era susținut în sulită, ci dimpotrivă era pus la pământ și împuns cu sulita, era ucis ca simbol de către un militar bizantin devenit sfânt creștin. Sfântul Gheorghe a devenit apoi popular, ca sfânt militar ocrotitor al poporului, armatele de uscat actuale din țările creștin-ortodoxe (Rusia, România etc.) îl au ca patron, multe orașe poartă numele de Sfântu Gheorghe, Sângiorz, Giurgiu etc. Semnificația era aceea că noua religie, creștinismul a biruit sau trebuia să biruiască forța păgână reminiscentă a vechilor daci. Prin extensie, stindardul dacic transformat în balaurul fabulos al dragonului a ajuns ca, în creștinism în general, să reprezinte și puterea morții, învinsă de către Christos în jertfa de pe Cruce. De aceea în foarte multe reprezentări iconografice bizantine, inclusiv pe iconostasele vechilor mănăstiri românești, la picioarele crucii este închipuit un dragon. Crucea lui Christos nu este reprezentată ca fiind înfiptă în pământ, în stânca Muntelui Căpățâni de la Ierusalim, ci într-un dragon.

Sigur, tradițiile populare legate de Sărbătoarea Sfântului Gheorghe sunt mai ample și conțin și alte semnificații. S-a spus că popularitatea acestui sfânt nu este legată numai de

²¹ Vasile Pârvan, *Getica*, ed. cit., ibidem.

²² Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, ed. cit., ibidem.

²³ Vezi Ion Ghinoiu, *Comoara satelor. Calendar popular*, Ed. Academiei Române, București, 2005.

statutul de militar și de martiriul eroului sărbătorit și sanctificat de către biserică, ci și de vechi ritualuri legate de ciclurile vegetației. Sfântul Gheorghe este agricultorul ipostaziat (în greaca veche „ghea” + „ergein” însemnând a lucra pământul), care ucide balaurul, duhul rău al pământului, pentru a-i elibera pământului forța vitală, energia biologică germinativă, care este primăvara, cu întregul ei alai de binefaceri²⁴. Cu toate acestea, nu se poate face abstracție de faptul că tradiția creștină referitoare la Sfântul Gheorghe cel care ucide balaurul s-a impus la dacii romanizați și creștinați, pe măsură ce vechea civilizație dacică se stingea, iar prestigiosul lor stindard, cu a sa simbolistică religioasă și războinică, nu mai era o realitate fizică, ci a început să devină doar o amintire tot mai estompată din planul conștiinței, care cobora treptat, ca arhetip, în inconștientul colectiv. Pentru ca, după scufundarea în inconștientul colectiv, arhetipul stindardului dacic să reapară la lumină, după cei o mie de ani de creștinism – trecuți de la vremea în care se spune că ar fi trăit Sfântul Gheorghe și până la apariția Ordinului Dragonului – cu funcții simbolice și militare similare.

8. Arhetipuri ale inconștientului (b): Ordinul Dragonului

După cum se știe, Ordinul Dragonului a fost un ordin militar creștin, înființat pentru zona centrală și est-europeană, de către împăratul Sigismund de Luxemburg în anul 1408, cu scopul de a proteja Europa de expansiunea otomană. Printre fondatori, alături de împărat, se numără o serie de capete încoronate celebre ale Europei catolice: Alfons Rege al Aragonului, Cristof al III-lea al Danemarcei, Vladislav II Jagello al Poloniei, Episcopul catolic al Zagrebului Eberhard de Lorraine, dar și doi principii ortodocși, Ștefan Lazarevici al Serbiei și voievodul muntean Vlad al II-lea, înnobilit în înțelesul occidental al termenului de către împăratul Sigismund, în anul 1431. În timp de treizeci de ani, numărul cavalerilor a ajuns la o sută, fapt important, pentru că puterea militară și financiară a Ordinului provenea din obligația fiecărui cavaler de a echipa și întreține câte o mică armată proprie. Armata totală a Ordinului Dragonului, în perioada sa de vârf, ajungea la aproximativ 20.000 de militari, ceea ce înseamnă că acest Ordin deținea o putere simbolică și militară considerabilă.

Ce este însă curios, dacă nu chiar de-a dreptul bizar, este simbolul care a fost ales pentru acest ordin militar creștin, anume Dragonul. Până la momentul înființării Ordinului Dragonului, au mai existat și alte ordine asemănătoare, adică militare și creștine. A existat Ordinul Sfântului Mormânt, întemeiat de către cruciați în anul 1099, cu scopul de a proteja Sfântul Mormânt de la Ierusalim și viața liturgică creștină desfășurată acolo. Simbolul lor, ca ordin creștin, era Crucea Patriarhală latină cu dublă traversă, de culoare stacojie, cusută pe veșmintele albe sau pe pelerinele negre. A existat Ordinul Templierilor, înființat în anul 1119 la Ierusalim, cu scopul declarat de a apăra pelerinii creștini europeni care călătoreau în Țara Sfântă. Simbolul lor era o cruce de culoare roșie cu brațele egale. A existat Ordinul Ospitalierilor, înființat tot la Ierusalim în anul 1120, un ordin militar caritabil devenit mai târziu, în secolul al XVI-lea, Ordinul Cavalerilor de Malta, având ca simbol tot o cruce cu brațe egale, într-o stilizare diferită de cea a Templierilor. A existat apoi Ordinul Cavalerilor Teutoni, înființat tot în secolul al XII-lea, cu scopul de a apăra limesul răsăritean al catolicismului. Simbolul lor era o cruce neagră pe fond alb, circumscrisă într-un chenar negru de forma unui scut militar. Și au mai existat și alte ordine militare creștine de o notorietate ceva mai redusă, dar având toate ca simbol fundamental creștin crucea, cu mici variațiuni stilistice. În fine, avem Ordinul Dragonului, înființat în anul 1408, având ca simbol Dragonul, un simbol nu doar necreștin ci chiar anti-creștin, un monstru fabulos, răufăcător și primejdios pentru oamenii nevinovați, un balaur asociat cu puterile malefice învinse odinioară, pe la începuturile creștinismului, de către Sfântul Gheorghe.

²⁴ <http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/Sangeorz%20%20de%20JMC.htm>

Detaliat, dragonul ca simbol al Ordinului Dragonului se prezintă în felul următor²⁵. Pe medalia pe care cavalerii Ordinului o purtau în luptă, prinsă cu un cordon roșu la gât, era reprezentat un balaur de culoare verzuie, cu platoșă, cu picioare prevăzute cu gheare și cu cap de lup, având totodată și simbolul creștin al crucii, de culoare aurie, desenat pe partea dorsală. Balaurul, adică Dragonul, este figurat într-o poziție încolăcită, cu coada lungă de șarpe răsucită în jurul gâtului, ca și cum monstrul ar vrea să se sinucidă prin strangulare. Interpretarea oficială și creștinată a acestui simbol spune că această poziție a cozii, înnodată în jurul gâtului, ar semnifica disponibilitatea luptătorului din Ordinul Dragonului de a se jertfi pe sine, de a-și da viața pentru cauză, pentru credința creștină²⁶. Departe de a lămuri lucrurile, această interpretare forțat-creștină este de natură a spori suspiciunile. De când și în ce condiții șarpele malefic din Biblie, balaurul funest din Apocalipsă, echivalat în mentalul comun și în terminologia populară cu dracul însuși, a ajuns să simbolizeze altruismul și capacitatea jertfirii de sine? Sau Sfântul Gheorghe nu a ucis el oare balaurul o dată pentru totdeauna? Și de ce un ordin militar creștin anti-otoman nu a ales un simbol creștin, crucea, la fel ca și toate celelalte ordine militare creștine, de ce a riscat să-și ia un simbol clar anti-creștin?

Ipoteza noastră este chiar aceasta: că lupul dacic, sinonim cu balaurul apocaliptic și cu dracul în sensul creștin al termenului, nu a fost ucis o dată pentru totdeauna de către Sfântul Gheorghe, ci a rămas încă pentru multă vreme, de ordinul mileniilor, un arhetip al inconștientului colectiv. Noi utilizăm aici noțiunea de arhetip al inconștientului colectiv în înțelesul pe care îl are la C. G. Jung²⁷. Arhetipurile sunt imagini ale unor modele arhaice, care sintetizează experiențe originare ale umanității, care se află depozitate în inconștientul colectiv al popoarelor și care influențează comportamentul indivizilor la modul inconștient, echivalentul eredității biologice din cultură, respectiv ceea ce se numește ereditatea culturală. Jung compară omul, sub raport psihologic, cu un copac care are trunchiul și frunzele afară, adică la lumina conștiinței, iar rădăcinile adânc înfipite în pământ, în inconștientul colectiv al poporului din care face parte.

De aceea, considerăm că alegerea de către împăratul Sigismund de Luxemburg (1368-1437) a dragonului păgân ca simbol al unui ordin militar creștin a fost un act deliberat, cu riscul de a scandaliza lumea catolică, în scopul de a capacita popoarele balcanice ortodoxe care contau atunci din punct de vedere militar – în ordinea cronologică a confruntării cu turcii: sârbii și românii – să lupte eficient și coordonat împotriva expansiunii otomane. A inclus în Ordinul Dragonului pe cei doi principii creștini-ortodocși, care se aflau în prima linie a luptei anti-otomane, pe despotul Serbiei Ștefan Lazarevici (1389-1427), fiul cneazului Lazăr al Serbiei căzut în bătălia cu turcii de la Kosovo-Polje (1389) și pe domnitorul Țării Românești Vlad al II-lea (1436-1447) zis și „Dracul” (poreclă care i se trăgea tocmai de la Ordinul Dragonului), tatăl mai celebrului și crudului Vlad al III-lea, zis și Vlad Țepeș. În paranteză fie spus, nu trebuie să fie de mirare că, datorită Dragonului / balaurului purtat de către tatăl său, Vlad Țepeș a ajuns să fie identificat până târziu, în folclorul mai multor popoare europene, cu un monstru sanguinar, care pe timp de noapte se transformă în vampir. Este clar că includerea acestor doi principii ortodocși într-un ordin militar catolic a fost făcută din rațiuni militare, dar adevărata deșteptare a spiritului războinic al popoarelor balcanice, respectiv al românilor dintre Carpați și Dunăre, ca urmași ai vechilor daci, s-a realizat prin preluarea ca simbol arhetipal a lupului dacic, a balaurului cu cap de lup, rebotezat „dragon”.

Simbolul militar al Dragonului a supraviețuit mai mult în partea centrală a vechii Dacii, în Transilvania. Un voievod român, Birtoc Vodă, originar din familia drăgoșeștilor din

²⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Ordinul_Dragonului

²⁶ <http://www.crestinortodox.ro/secte-culte/ordinul-dragonului-123028.html>

²⁷ C. G. Jung, *Opere complete I. Arhetipurile și inconștientul colectiv*, trad. Vasile Dem. Zamfirescu, Ed. Trei, București, 2003, p. 53-55.

Maramureș, ajuns voievod al Transilvaniei (între 1493-1499) sub numele maghiar de Bartolomeu Dragfy, sprijinitor militar (după unele surse și cuscru) al lui Ștefan cel Mare, în 1497 împotriva lui Ioan Albert regele Poloniei, a fost printre ultimii exponenți de seamă ai Ordinului Dragonului. Blazonul său voievodal este, până la un punct, identic cu cel al lui Dragoș Vodă Descălecătorul Moldovei: deasupra semilunei căzute cu coarnele în sus, o săgeată îndreptată în sus, între două stele aurii, pe fond albastru. Blazonul lui Dragfy are în plus, ca păzitori, de o parte și de alta a stemei, doi dragoni cu capetele de lup și cozile îngemănate.

Ordinul Dragonului, ca ordin militar creștin, a dispărut de pe scena istoriei după Bătălia de la Mohacs (Ungaria) din anul 1526, soldată cu o victorie decisivă a otomanilor, bătălie în urma căreia Ungaria și-a pierdut statalitatea pentru o sută cincizeci de ani.